

Konference / Conference

Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai

Vectors of Cohesion Understanding for
the Development of a Civically Active Society

**Programma un
kopsavilkumi**

**Programme
and Abstracts**

2024. gada 26. un 27. marts,
plkst. 10.00

Kalpaka bulvārī 4,
Microsoft zāle, Rīgā

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
FILOZOFIJAS UN
SOCILOĢIJAS
INSTITŪTS

82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

Konference / Conference

Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai

Vectors of Cohesion Understanding for the
Development of a Civically Active Society

Programma un kopsavilkumi

Programme and Abstracts

2024. gada 26. un 27. marts,
plkst. 10.00

Kalpaka bulvārī 4,
Microsoft zāle, Rīgā

82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

Latvijas Universitātes 82. starptautiskā zinātniskā konference “Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai”: programma un kopsavilkumu krājums = 82nd International Scientific Conference of the University of Latvia “Vectors of Cohesion Understanding for the Development of a Civically Active Society”: programme and collection of abstracts. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2024.

Konferences rīkotājkomiteja / Organizing Committee:

Māris Kūlis, Dr. Phil.

Inese Šūpule, Dr. sc. soc.

Inta Mieriņa, Dr. sc. soc.

Kitija Mirončuka, Mg. Phil.

Starptautiskās konferences sekciju organizē

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts.

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
FILOZOFIJAS UN
SOCIOLOĢIJAS
INSTITŪTS

Šis izdevums, konferences sekcijas “Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai” krājums ir sagatavots ar VPP projekta “Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)” (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

VPP
Valsts pētījumu
programma

UDK 316(08)
325

Rīga, 2024

ISBN 978-9934-506-71-0

Konference / Conference

Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai

Vectors of Cohesion Understanding for the
Development of a Civically Active Society

Programma un kopsavilkumi
Programme and Collection of Abstracts

Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai

Mūsdienu pasaulē, tostarp Latvijā, sociālo, politisko, kā arī idejisko ainu arvien vairāk raksturo jaunu izaicinājumu sadrumstalotība. Strauja digitālo tehnoloģiju attīstība un mediju telpas izplešanās, militārie konflikti un neokoloniāli tīkojumi, klimata straujās pārmaiņas, kā arī kultūras, paražu, tradīciju transformācijas maina ne tikai saliedētības izpratni, bet arī tās mērķus. Ideoloģiskais apjukums, polarizācija, dezinformācija un pilsoniskā atsvešinātība apdraud sabiedrības vienotību un pārvaldību. Līdz ar to ir nepieciešams pētīt un attīstīt jaunu zināšanu bāzi par aktuālajām tendencēm saliedētības, sadarbības un savstarpējās uzticēšanās jomā Latvijas sabiedrībā, dažādās sociālajās un demogrāfiskajās grupās, izzinot to dziļākos cēloņus un piedāvājot risinājumus.

VPP projekta mērķis ir veikt visaptverošu Latvijas saliedētības politikas analīzi kopš 1991. gada, interdisciplināri apvienojot gan filosofiskas refleksijas par pamata jēdzieniem, gan socioloģisku analīzi un datus, gan juridiskos, ģeogrāfiskos, ekonomiskos, sociālos, kultūras, ideoloģijas u.c. aspektus. Konferences dalībnieki ir aicināti pieteikt referātus, kas ļautu gan aktualizēt projektā būtiskākos aspektus, gan uzsākt sarunu par Latvijas valstiskumu, nacionālās identitātes apziņu, pilsoniskās sabiedrības aktivitāti, plašsaziņas līdzekļu un digitālo pakalpojumu ietekmi uz sabiedrības sadarbību, savstarpējo uzticēšanos pašvaldībām, valstij un sabiedrībai kopumā.

Konferences sekcija tiek rīkota ar VPP programmas "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības" projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valsts nāciju (2012-2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un individu drošības labā (2024-2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Vectors of Cohesion Understanding for the Development of a Civically Active Society

In the modern context, including Latvia, the social, political and ideological landscape is increasingly fragmented by both new and challenging issues. The steep development of digital technologies and the expansion of media networks, military conflicts and neo-colonial networks, rapid climate change, as well as the transformation of culture, customs and traditions are changing not only the conception of cohesion, but also its goals. Ideological confusion, polarisation, misinformation and civic alienation threaten social cohesion and governance. Consequently, there is a need to research and develop a new knowledge base on current trends regarding cohesion, cooperation and mutual trust in Latvian society, across different social and demographic groups, exploring their deeper causes and proposing solutions.

The aim of the SRP project is to conduct a comprehensive analysis of Latvia's cohesion policy since 1991, in an interdisciplinary way combining philosophical reflections on basic concepts, sociological analysis and data, legal, geographical, economic, social, cultural, ideological and other aspects. Participants are encouraged to submit papers that would both highlight the most relevant aspects of the project and initiate a conversation on Latvia's statehood, national identity, civil society activity, the influence of media and digital services on public cooperation, mutual trust in local governments, the state and society as a whole.

The conference is organised with the support State Research Programme "Development of a cohesive and civically active society" project "Vectors of societal cohesion: from cohesion around the nation-state (2012-2018) to a cohesive civic community for the security of the state, society and individuals (2024-2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002).

Programma / Programme

2024. gada 26. marts, plkst. 10.00
Kalpaka bulvārī 4, Microsoft zāle, Rīgā

9.30–10.00 **Registrācija / Registration**

10.00–10.10 **Inese Šūpule**

Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia

Konferences atklāšanas uzruna

Opening speech

10.10–10.25 **Māris Kūlis**

Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia

Saliedētības idejas filozofiskie, teorētiskie, ideoloģiskie pamati un izaicinājumi

Philosophical, Theoretical, Ideological Foundations, and Challenges of the Idea of Cohesion

10.25–10.40 **Maija Kūle**

Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia

Filozofijas un socioloģijas institūta pētījumi par sabiedrības integrāciju 1991–2023. Konceptuālās nostādnes

Studies of the Institute of Philosophy and Sociology About the Integration of Society, 1991–2023. Conceptual Positions

10.40–11.10 **Zane Vāgnere, Jeļena Šaicāne**

The Ministry of Culture of the Republic of Latvia

Valsts pētījumu programma "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstība": Kultūras ministrijas perspektīva

State Research Programme "Development of a Cohesive and Civically Active Society": The Perspective of the Ministry of Culture

11.10–11.30 **Diskusija / Discussion**

- 11.30–11.45 Ireta Čekse**
Educational Research Institute, Faculty of Education Science and Psychology of the University of Latvia
Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā: zināšanas, piederība un uzvedība. Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (IEA ICCS) rezultāti
 Civic Education of Students in Latvia: Knowledge, Belonging and Behaviour. Results of the IEA ICCS International Civic and Citizenship Education Study
- 11.45–12.00 Agnese Lastovska, Dace Medne, Gatis Lāma, Jana Grava**
Faculty of Education Sciences and Psychology, Univ. of Latvia
Pilsoniskās kompetences loma augstākajā izglītībā ilgtspējīgas sabiedrības attīstībai: Latvijas augstākās izglītības analīze
 The Development of Civic Competence in Higher Education to Support a Sustainable Society: The Case of Latvian Higher Education
- 12.00–12.15 Inta Mieriņa, Mārtiņš Kaprāns, Ilze Koroļeva**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Vai Latvija kļūst saliedētāka un pilsoniski aktīvāka? Politikas progresa novērtējums
 Is Latvia Becoming More Cohesive and Civically Active? Evaluating the Policy Progress
- 12.15–12.30 Vladislavs Volkovs, Inese Ratanova**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Latvijas sabiedrības konsolidācijas procesu attīstība tās sociāli ekonomiskajās praksēs
 The Development of Latvian Society's Consolidation Processes in Its Socio-Economic Practices
- 12.30-12.50 Diskusija / Discussion**
- 12.50–13.50 Pārtraukums / Break**
- 13.50–14.05 Signe Skutele**
Faculty of Law, University of Latvia
Ar tiesu varu saistītu pamatprincipu ietekme uz sociāli aktīvu, saliedētu sabiedrību Latvijā
 The Impact of the Fundamental Principles Related to the Judiciary on a Socially Active, Cohesive Society in Latvia

- 14.05–14.20 Artūrs Kučs, Jānis Pleps**
Faculty of Law, University of Latvia
Konstitucionālā identitāte Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūrā
Constitutional Identity in the Jurisprudence of the Constitutional Court and the Supreme Court
- 14.20–14.35 Jānis Lazdiņš**
Faculty of Law, University of Latvia
Sociālā drošība, apdrošināšana un saliedētība
Social Security, Insurance and Cohesion
- 14.35–14.50 Daira Sergejeva**
Faculty of Law, University of Latvia
Fiskālās politikas kolerācija ar sabiedrības uzticību valsts pārvaldei
Fiscal Policy Conflicts with Public Trust in Public Administration
- 14.50–15.10 Diskusija/Discussion**
- 15.10–15.25 Igors Gubenko**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Saliedēta sabiedrība radikālās demokrātijas perspektīvā
A Cohesive Society in the Perspective of Radical Democracy
- 15.25–15.40 Elvīra Šimfa**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Kritiskās domāšanas ietekme uz sabiedrības saliedētību
The Influence of Critical Thinking on Social Cohesion in Latvia
- 15.40–16.10 Kaspars Lielgalvis**
Art centre "Totaldobre"
Atvērtās zinātnes un koprades prakse sabiedrības saliedētības ierosināšanā
Open Science and Co-Creation Practices for Fostering Social Cohesion
- 16.10–16.30 Diskusija / Discussion**
- 16.30–17.00 Noslēgums, diskusija / Conclusion, discussion**

2024. gada 27. marts, plkst. 10.00
Kalpaka bulvārī 4, Microsoft zāle, Rīgā

9.30–10.00 Kafijas pauze, diskusijas / Coffee, discussions

10.00–10.15 Ina Druviete

Faculty of Humanities, University of Latvia

Valsts valoda kā simbols un instruments sabiedrības saliedētībai jeb kā neatkārtot kļūdas Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijā

The Official State Language as a Symbol and Tool for Social Cohesion, or How Not to Repeat Mistakes in the Concept of Integration of Latvian Society

10.15–10.30 Marta Valdmane

Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia

Valoda un kopiena: valodas vienojošais un šķeļošais spēks

Language and Community: The Unifying and Divisive Power of Language

10.30–10.45 Mārtiņš Priedols

Faculty of Education Sciences and Psychology, University of Latvia

Saistības starp psiholoģisko noturību, garīgo veselību, medijpratību un saliedētu, pilsoniski aktīvu sabiedrību
Relationships Between Resilience, Mental Health, Media Literacy and Cohesive, Civically Active Society

10.45–11.00 Tomasz Kasprzak

University of Silesia in Katowice (Institute of Sociology)

The Emergence of Disability Activism in Latvia: Civil Society and Academia

11.00–11.15 Līga Feldmane

Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia

Sociāli telpiskie aspekti sabiedrības saliedētības izpētē
Socio-Spatial Aspects in the Research on Social Cohesion

11.15–11.35 Diskusija / Discussion

- 11.35–11.50 **Igors Šuvajevs**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Atmiņu teātris (pārklājatmiņas un aizstājidentitātes)
 Theatre of Memories (Overlapping Memories and Substitute Identities)
- 11.50–12.05 **Ginta Elksne, Maija Krūmiņa**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Nacionālās mutvārdu vēstures krājums kā resurss Latvijas iedzīvotāju identitātes un vērtību izpētē
 National Oral History Archive as a Resource for Researching the Identity and Values of the Latvian Population
- 12.05–12.20 **Inese Šūpule**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Apdraudētais vairākums un pašpietiekamā minoritāte: integrācijas politikas galveno virzienu analīze Latvijā
 The Fragile Majority and the Self-Sufficient Minority: Analysis of the Main Directions of Integration Policy in Latvia
- 12.20–12.35 **Kitija Mirončuka**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
Saliedēta sabiedrība kā iekļaujoša sabiedrība? Identitātes vērtības un rasisms
 A Cohesive Society as an Inclusive Society? Identity Values and Racism
- 12.35–12.50 **Rihards Kūlis**
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
“Krievu pasaules” koncepcija kā impērisma ideoloģija
 The Concept of the “Russian World” as an Ideology of Imperialism
- 12.50–13.10 **Diskusijas**
- 13.10–14.00 **Pārtraukums/Break**
- 14.00–15.00 **Noslēguma debates “Saliedētības izpratnes vektori un izaicinājumi”**
 Closing debate “Vectors and Challenges for Understanding Cohesion”
- 15.00–15.30 **Noslēgums, diskusija / Conclusion, discussion**

Kopsavilkumi

Collection of Abstracts

Saliedētības idejas filozofiskie, teorētiskie, ideoloģiskie pamati un izaicinājumi

Saliedētības jēdziens un tam radniecīgie jēdzieni, gluži tāpat kā jebkurš cits vārds, ir piesātināti ar teorētiskām, filozofiskām, ideoloģiskām, kā arī kultūras, vietas, valodas, tradīcijas u.tml. nozīmes niansēm. Arī saliedētības jēdziena ikviena konkrēta izpratne ietver noteiktas gaidas, mērķus, uzdevumus, kā arī izpratni par vērtībām, tostarp ētiskām un estētiskām. Sabiedrības saliedētības filozofiskās saknes norāda nevis uz kādu abstraktu, universālu, pārvēsturisku stāvokli, bet gan uz konkrētā laika gara vajadzībām vai pat politiskajiem uzdevumiem. Citiem vārdiem, sociālā līguma teorija nav tas pats, kas priekšstats par sabiedrību kā dabisku kopienu. Dažādās teorētiskās, filozofiskās, politiskās pārliecības noteic saliedētības formas un mērķus: nacionālisms, pilsoniskums, rojālisms, komunitārisms pret liberālismu, individuālās tiesības pret kopienas vajadzībām, identitātes politika, multikulturālisms, ekonomiskās kārtības pamatojums – šķiru cīņa, feodālisms vai kapitālisms – uzstāj uz atšķirīgām sabiedrības kopā saturēšanas formām. Šo filozofiski teorētisko un ideoloģisko atšķirību apzināšanās, veidojot saliedētības politiku, ir kritiski nepieciešama, lai izvirzītie mērķi un gaidas būtu atbilstošas, lai sekas būtu gribētas. Saliedētības temata risinājums dziļākajā līmenī pieprasa precizēt, kas gan būtu saliedējams un kā vārdā? Priekšlasījumā iezīmēti vairāki būtiskākie saliedētības idejas mezgla punkti, to filozofiskie pamati, apsvērumi un iespējamās konsekvences, kas jāņem vērā, veidojot saliedētības politiku.

Philosophical, Theoretical, Ideological Foundations and Challenges of the Idea of Cohesion

Cohesion, along with its associated concepts, encompasses a vast spectrum of theoretical, philosophical, and ideological nuances, as well as cultural, local, linguistic, and historical contexts. Understanding cohesion necessitates acknowledging certain expectations, goals, and objectives, alongside with comprehension of underlying values, including both ethical and aesthetic dimensions. The concept of social cohesion emerges not as an abstract, universal, over-historic condition, but rather as reflection of the specific needs or political objectives of a given era. Consequently, social cohesion diverges significantly from the concept of society as a naturally occurring community. The various theoretical, philosophical, and political beliefs underpinning social cohesion shape its forms and objectives, influenced by ideologies such as nationalism, civicism, royalism, and communitarianism, as well as debates on liberalism, the balance between individual rights and community needs, identity politics, multiculturalism, and economic justifications encompassing class struggle, feudalism, and capitalism. These differing ideologies advocate for various methods of societal integration. Recognizing these philosophical, theoretical, and ideological differences is crucial for the effective design of cohesion policies, to ensure that their aims are suitable and outcomes beneficial. At its core, the cohesion discourse calls for a deeper exploration of what exactly should be unified and for what purpose. This presentation seeks to delve into the pivotal aspects of the idea of cohesion, examining its philosophical foundations, key considerations, and potential consequences to be considered in the development of cohesion policies.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Maija Kūle

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
maija.kule@lu.lv

Filozofijas un socioloģijas institūta pētījumi par sabiedrības integrāciju 1991–2023. Konceptuālās nostādnes

Kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā pirmo reizi sabiedrības integrācijas jautājumus sāka risināt grupa, kuru vadīja Dr. phil. Elmārs Vēbers. Konceptuālās pozīcijas ietekmēja prof. Rasma Šilde-Kārkliņa, Čikāgas Universitātes profesore, kura atgriezās Latvijā. Viņa uzsvēra ASV valdošo liberālismu un politiskās nācības veidošanos. Diskusiju rezultātā priekšplānā tika izvirzīta pilsoniskā nācija. Labākais tālaika izdevums ir 1998. gadā izdotā grāmata “Pilsoniskā apziņa” par nacionālās apziņas, politiskās nācības un valodas politikas jēdzienu. Deviņdesmito gadu vidū tika uzrakstīta sabiedrības integrācijas koncepcija, kuras pamatideju autore biju es, vēlāk to papildināja citi autori, piemēram, Eiženija Aldermane, Baiba Pētersone, Olgerts Tipāns u. c., un tā tika nodota prezidentam Guntim Ulmanim. Uz tās pamata tika izveidota Programma ar pasākumiem un to finansiālo nodrošinājumu. Manas vadlīnijas bija: nepieciešamība pārvarēt pretrunas vēstures interpretācijā, valodu apguvē, latviešu valodas kā valsts valodas nostiprināšanā un individuālistiska pieeja mazākumtautību pārstāvjiem integrācijā.

Kopš 2000. gadiem var runāt par otro posmu FSI pētniecībā – kad uzmanība tika pievērsta mazākumtautībām, to vēsturei un kultūrai Latvijā, tika izdota virkne grāmatu, tostarp L. Dribins, O. Spārītis “Vācieši Latvijā”, 2000; L. Dribins “Ebreji Latvijā”, 2002 u. c. Notika sadarbība ar Īpašo uzdevumu ministru sabiedrības integrācijas lietās (N. Muižnieks), par mazākumtautības definīciju, mazākumtautību aizsardzības koncepcijas īstenošanu, par “iesakņošanos”, tika padziļināti mazākumtautību

kultūru pētījumi. Notika pāreja no individuālistiskas pieejas uz kopienas perspektīvu. 2007. gadā tika izdota nozīmīga grāmata “Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas”. Ieteikumos tika norādīts, ka pretrunu pamatā nav etniskās piederības atšķirības, bet gan: 1) pieaugošā sociālā nevienlīdzība valstī; 2) valsts pārvaldes sistēmas vājums; 3) neatrisinātas atšķirības vēstures interpretācijā, okupācijas jautājumā. Tika ieteikts stiprināt labklājības valsts funkcijas un uzlabot izglītības sistēmu.

Trešais periods FSI pētījumos iezīmējas ap 2015. gadu līdz mūsdienām, kad pastiprinās pāreja uz globālo perspektīvu, termins integrācija tiek no mainīts uz jēdzienu kohēzija (saliedētība). Publicēti darbi par mūsdienu ideoloģiskajām fobijām, piemēram, antisemitismu (L. Dribins), islamofobiju (L. Taivans, V. Tēraudkalns), radikālo nacionālismu (D. Hanovs), homofobiju Latvijā (I. Lipše), terorisma ideoloģiju (M. Kūlis) u. c. Parādījās vairāki darbi par sociālo (K. Zellis) un kultūras atmiņu (D. Beitnere), sabiedrību “bez pasaules” (R. Bičevskis), filozofiskie pētījumi par ētisko normatīvismu un letoniku (M. Kūle), kultūras daudzveidību (I. Šuvajevs), kultūras identitātēm un valsts valodas lomu (I. Druvieta). Kopš 20. gadsimta 90. gadiem FSI izdod zinātnisko žurnālu “Ethnicity”, kurā līdztekus teorētiskajiem darbiem tiek publicēta arī socioloģiskā analīze, galvenais redaktors ir Dr. sc. soc. V. Volkovs. Trīsdesmit gadu laikā Latvijā nav izveidots neviens nozīmīgāks pētniecības centrs kā LU FSI, kas apvieno mūsdienīgu skatījumu uz integrāciju/kohēziju ar faktu, dokumentu vākšanu un kritisku analīzi.

Institute of Philosophy and Sociology of the University of Latvia, Studies on the Integration of Society, 1991–2023. Conceptual Positions

Since the restoration of Latvia's independence in 1991, the first group that dealt with society integration was led by Dr. phil. Elmārs Vēbers. Conceptual positions were influenced by prof. Rasma Šilde-Kārklīņa, a professor at the University of Chicago, who returned to Latvia. She emphasized the liberalism ruling in the United States and the formation of a political nation. As a result of the discussions, the civic nation was put in the foreground. The best publication of that time is the book Civic Conscious-

ness, 1998 on the concept of national consciousness, political nation and language politics. In the mid-1990s, the concept document of the integration of society was written, the author of its basic ideas was me, Maija Kūle, later it was supplemented by other authors such as Eiženija Aldermane, Baiba Pētersone, Olģerts Tipāns, etc., and it was submitted to the President of Latvia Guntis Ulmanis. Based on this paper a program with events and their financial support was developed. My guidelines were: the need of overcoming contradictions in the interpretation of history, learning languages, strengthening the Latvian language as the state language and an individualistic approach to minority representatives in integration.

Since 2000s, one can talk about the second stage in FSI research – attention was focused on ethnic minorities, their history and culture in Latvia, series of books were published, including L. Dribins, O. Spāritis Vācieši Latvijā [Germans in Latvia], 2000; L. Dribins Ebreji Latvijā [Jews in Latvia], 2002 and others. There was cooperation with the Special Assignments Minister for Social Integration (N. Muižnieks), on the definition of ethnic minority, implementation of the concept document of protection of ethnic minorities, on “rooting”, studies on ethnic minority cultures were deepened. There was a shift from an individualistic approach to a community perspective. In 2007, an important book, Resistance to the Integration of Society: Causes and Consequences, was published. The recommendations noted that the contradictions are not based on differences in ethnicity, but rather on: 1) increasing social inequality in the country; 2) weakness of the state administration system; 3) unresolved differences in historical interpretations, on the issue of occupation. It was recommended to strengthen the functions of a welfare state and improve the education system.

The third period in FSI research is marked around 2015 until today, when the transition to a global perspective intensifies, the term integration has been replaced with the concept of cohesion [saliedētība]. The works on contemporary ideological phobias such as anti-semitism (L. Dribins), Islamophobia (L. Taivans, V. Tēraudkalns), radical nationalism (D. Hanovs), homophobia in Latvia (I. Lipše), terrorist ideology (M. Kūlis), and others were published. A number of works dealt with social (K. Zel-

lis) and cultural memory (D. Beitnere), society “without a world” (R. Bičevskis), philosophical studies on ethical normativism and Letonica studies (M. Kūle), cultural diversity (I. Šuvajevs), cultural identities and role of state language (I. Druviete). Since 1990s, FSI has been publishing scientific journal “Ethnicity”, which provides sociological analysis alongside theoretical works, the editor-in-chief is Dr. sc. soc. V. Volkovs. LU FSI combines a modern perspective on integration/cohesion with collecting facts, documents and critical analysis and within thirty years no other, more important, research center has been established in Latvia.

Referāts sagatavots ar VPP projekta “Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)” (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Ireta Čekse

Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultātes Izglītības pētniecības institūts
Educational Research Institute, Faculty of Education Science and Psychology of the University of Latvia
ireta.cekse@lu.lv

Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā: zināšanas, piederība un uzvedība. Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma – IEA ICCS rezultāti

Ziņojuma mērķis ir sniegt raksturojumu Latvijas skolēnu pilsonisko zināšanu līmenim, attieksmei pret valsti un iespējamajām pilsoniskajām aktivitātēm. Pētījumā izmantoti longitudinālā Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma – IEA ICCS 2022 dati, kuru izlase ir 13–14 gadus veci 8. klašu skolēni (N=2876). Ziņojumā tiks izmantoti rezultāti no skolēnu testa, starptautiskās, Eiropas un nacionālās aptaujas. Pētījuma rezultāti norāda uz skolēnu nemainīgi zemo pilsonisko zināšanu līmeni kopš 2016. gada, kad notika pēdējais ICCS pētījuma cikls. Kopš 2016. gada ir pazeminājušās pilsoniskās zināšanas skolēniem, kuri mācās krievu valodā, savukārt skolēniem, kuri mācās latviešu valodā, tās nav mainījušās. Nacionālā pētījuma aptaujā savākto pētījumu analīze rāda, ka skolēni visvairāk izjūt piederību ģimenei, Latvijas dabai, dzimtas vēsturei un draugiem, savukārt vismazāk piederības sajūtu veicina jauniešu NVO un politikās organizācijas, kā arī masu informācijas līdzekļi. Skolēnu aptaujā izgaismojās, ka skolēniem, kuri līdzdarbojušies skolas pilsoniskajās aktivitātēs (piedalījušies diskusijās, balsojuši un kandidējuši pašpārvaldē), ir augstāki sasniegumi nekā tiem, kuri nekad to nav darījuši.

Civic Education of Students in Latvia: Knowledge, Belonging and Behaviour. Results of the IEA ICCS International Civic and Citizenship Education Study

The objective of this report is to characterize the civic knowledge, attitudes towards the state, and potential civic engagement among Latvian students. Using data from the International Civic and Citizenship Education Study (IEA ICCS 2022), this analysis encompasses a group of 13-14-year-old 8th grade students (N=2876). The investigation integrates findings from the student assessments, alongside international, European, and national surveys. The findings reveal a persistent low level of civic knowledge among students, a trend that has continued since the previous ICCS cycle in 2016. Notably, since 2016, there has been a decline in civic knowledge among students educated in Russian, whereas the level has remained consistent for those taught in Latvian. The national survey's data analysis indicates that students' sense of belonging is primarily associated with family, the nature of Latvia, family history, and friendships. Conversely, the least influence on youngster's sense of belonging comes from non-governmental organizations (NGOs), political organizations, and mass media. The student survey underscores that those who have engaged in civic activities at school – such as participating in debates, voting, and running for student government – exhibit higher academic achievements compared to their peers who have not engaged in such activities.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Agnese Lastovska, Dace Medne, Gatis Lāma, Jana Grava

Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte
Faculty of Education Sciences and Psychology, University of Latvia
agnese.slisane@lu.lv

Pilsoniskās kompetences loma augstākajā izglītībā ilgtspējīgas sabiedrības attīstībai: Latvijas augstākās izglītības analīze

Aplūkojot pilsoniskās kompetences būtisko lomu ilgtspējīgas sabiedrības, ekonomikas un ekosistēmu veicināšanā, ir jāatzīst tās nozīme atbildīgu un iesaistītu pilsoņu audzināšanā mūsu arvien vairāk savstarpēji saistītajā globālajā vidē. Zīmīgi, ka izglītība ietekmē pilsoniskās kompetences attīstību visā mācību procesā visos izglītības līmeņos. Šā pētījuma mērķis ir izpētīt skolēnu pašvērtējuma attīstību attiecībā uz pilsonisko kompetenci un tās trim apakškompetencēm. Mērķis ir izprast skolēnu pašvērtējuma pašreizējo stāvokli un izpētīt tā potenciālo ietekmi uz ilgtspējīgas sabiedrības veidošanos. Dati šim pētījumam tika vākti, izmantojot ESF projektā “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izstrāde un ieviešana” izstrādāto skolēnu vispārīgo kompetenču novērtēšanas rīku. Ar šo rīku, kas ir iesniegts digitālā formā, izmantojot platformu QuestionPro, mēra sešas vispārējās kompetences, tostarp pilsonisko kompetenci. Kopumā pētījumā piedalījās 1166 bakalaura un 354 maģistrantūras studenti, pārstāvējot 22 Latvijas augstākās izglītības iestādes. Pētījuma rezultāti liecina, ka pilsoniskā kompetence izlasē ir ievērojami zemāka nekā pārējās izmērītās vispārējās kompetences, turklāt rezultātu izkliedētība ir lielāka. Rezultāti arī norāda uz konkrētām jomām augstskolās, kuras mācību procesā nepieciešams pilnveidot, lai audzinātu ilgtspējīgus un sociāli atbildīgus sabiedrības locekļus.

The Role of Civic Competence in Higher Education for Development of Sustainable Society: Analysis of the Higher Education in Latvian

When examining the crucial role of civic competence in fostering sustainable society, economy, and ecosystems, one must acknowledge its importance for raising responsible and engaged citizens in our ever more interconnected global landscape. Notably, education influences development of civic competence throughout the learning experience at all levels of education. This research aims to explore the evolution of students' self-assessment in terms of civic competence and its three sub-competences. The objective is to comprehend the current status of student self-assessments and explore their potential impact on the formation of a sustainable society. The study data were collected using an assessment tool elaborated in the ESF project "Development and Implementation of the Education Quality Monitoring System" for students' generic competences. The tool, presented in a digital form using the QuestionPro platform, measures six general competences, including civic competence. A total of 1,166 Bachelor students and 354 Master students participated in the study, representing 22 Latvian higher education institutions. The study's findings indicate that civic competence in the sample is considerably lower than the other general competences measured, with a greater dispersion of results. The results also highlight specific areas within universities that require improvement during the learning process in order to raise individuals who are sustainable and socially responsible members of society.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valsts nāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Inta Mieriņa, Mārtiņš Kaprāns, Ilze Koroļeva

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
inta.mierina@lu.lv; martins.kaprans@lu.lv; ilze.koroleva@lu.lv

Vai Latvija kļūst saliedētāka un pilsoniski aktīvāka? Politikas progresa novērtējums

Pamatojoties uz “Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2022.–2023. gadam” izvērtējumu, autori iezīmē, kāds progress pēdējo gadu laikā ir panākts un kādi iezīmējas galvenie izaicinājumi pilsoniskās sabiedrības un saliedētības jomā Latvijā. Pētījuma rezultāti sniedz ieteikumus gan politikas attīstībai, gan arī indikatoru koriģēšanai un papildināšanai, lai labāk nomērītu un spētu izsekot izmaiņām sabiedrībā.

Is Latvia Becoming More Cohesive and Civically Active? Evaluation of the Policy Progress

Based on the evaluation of “Development Plan of a Cohesive and Civically Active Society for 2022–2023”, authors outline progress that has been achieved in recent years and the main challenges in the field of civil society and cohesion in Latvia. Results of the study provide recommendations for policy development, as well as for the indicator adjustment in order to improve measuring and following-up changes in the society.

Referāts sagatavots ar VPP projekta “Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnaģiju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)” (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Vladislavs Volkovs, Inese Ratavona

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
vladislavs.volkovs@lu.lv; inese.ratanova@gmail.com

Latvijas sabiedrības konsolidācijas procesu attīstība tās sociāli ekonomiskajās praksēs

Valsts ekonomiskā dzīve ir joma, kurā nemitīgi notiek saziņa starp dažādu etnisko grupu pārstāvjiem. Tieši tajā veidojas svarīgākās sociālās konsolidācijas iezīmes. Cilvēkkapitāla ārkārtīgi lielo nozīmi Latvijas sabiedrības attīstībā un tās konsolidācijas pamatā atzīmē stratēģija “Latvija 2030”, kas norāda uz savstarpējās atkarības nepieciešamību ekonomisko un sociālo problēmu risināšanā. Šajā stratēģijā norādīts uz pieprasījuma trūkumu pēc daudziem sociālā kapitāla veidiem, sociālās atstumtības un sociālekonomiskās nevienlīdzības negatīvo ietekmi uz indivīda sociālā kapitāla attīstību. Šo problēmu risinājums tiek saskatīts sociālās, tostarp etniskās, diskriminācijas mazināšanā darba tirgū. Tomēr ar dažiem izņēmumiem tas ir palicis ārpus Latvijas sociologu uzmanības loka.

Pastāvošā etniski sociālās stratifikācijas sistēma ir pretrunīgi ietekmējusi solidaritātes attīstības procesus sabiedrībā. Mūsdienu Latvijā daudzveidīgu saimnieciskās darbības veidu attīstība, kas prasa pastāvīgas nodarbinātības zināšanas, prasmju un kvalifikācijas paaugstināšanu, ir svarīgākais sabiedrības saliedēšanas līdzeklis, kura pamatā ir cilvēku talantu izpausme neatkarīgi no viņu etniskās piederības. Sociologi parāda Latvijas ekonomiskās sistēmas pozitīvo lomu cilvēku sociālās un profesionālās mobilitātes veicināšanā, akcentējot indivīda pašrealizācijas vērtības neatkarīgi no viņa etniskās piederības. Tomēr dažu socioloģisko pētījumu dati liecina par dažāda vecuma un etnisko grupu Latvijas iedzīvotāju vidū izplatīto priekšstatu par “stikla griestu” pastāvēšanu, kas kavē dažādu etnisko grupu cilvēku vērienīgo sociālās un ekonomiskās individuālās pašrealizācijas formu īstenošanu. Tas noteikti kaitē Latvijas sabiedrības saliedētībai.

The Development of Latvian Society's Consolidation Processes in Its Socio-Economic Practices

The country's economic life is the most important sphere in which there is practically daily communication between representatives of various ethnic groups. It is precisely in this sphere that the most important features of social consolidation in society are formed. The extremely high role of human capital in the development of Latvian society and its consolidation is noted by the "Latvija 2030" strategy, which indicates the need for interdependence in solving economic and social problems. This strategy points to the lack of demand for many types of social capital, the negative impact of social exclusion and socio-economic inequality on the development of an individual's social capital. The solution to these problems is seen in reducing social, including ethnic, discrimination in the labour market. However, with a few exceptions it has remained outside the attention of Latvian sociologists.

The existing system of ethno-social stratification has a contradictory effect on the development processes of solidarity in society. The development of diverse types of economic activity in modern Latvia, which requires constant knowledge of employees, improving skills and qualifications, is the most important means of uniting society, which is based on the expression of individuals' talents, regardless of their ethnicity. Sociologists show the positive role of the Latvian economic system in promoting social and professional mobility, focusing on the values of individual self-realization, regardless of ethnicity. However, the data of some sociological studies show the spread of perceptions among Latvian residents of different ages and ethnic groups about the existence of a "glass ceiling", which hinders the implementation of the ambitious forms of social and economic individual self-realization of people of different ethnic groups. This is definitely harmful to the cohesion of Latvian society.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnaģiju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienas valsti, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Signe Skutele

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte
Faculty of Law, University of Latvia
signe.skutele@lu.lv

Ar tiesu varu saistītu pamatprincipu ietekme uz sociāli aktīvu, saliedētu sabiedrību Latvijā

Latvijas Republikas Satversmes preambulā kā viens no saliedētas sabiedrības pamatiem identificēts taisnīgums. Tieši tiesu vara nodrošina Latvijas kā demokrātiski tiesiskas valsts pamatprincipu, valsts konstitūcijas, vispārējo tiesību principu, likumu un citu tiesību aktu ievērošanu, kā arī cilvēka pamattiesību un brīvību aizsardzību. Ar tiesu varu saistītu pamatprincipu, piemēram, tiesas spriešanas tiesības piekritība tikai tiesai, tiesas un tiesnešu neatkarība, tiesnešu neatceļamība, vienlīdzība tiesas priekšā, sacīkste un nevainīguma prezumpcija, ietekme uz sabiedrību saistīta ar likumu pārvaldības un tiesiskuma stiprināšanu, kā arī sabiedrības uzticību tiesu varai kā valsts varas atzaram un tiesiskuma, taisnīguma un cilvēka tiesību un brīvību garantam. Lai gan ar tiesu varu saistīti pamatprincipi ietverti jau 1864. gada tiesu reformas laikā izveidotajos normatīvajos aktos, praktiski tie tika ievēroti atbilstoši tā laika monarhistiskas politiskās pārvaldes maksimām. Protams, izpratne par ar tiesu varu saistītiem pamatprincipiem neapšaubāmi ir attīstījusies, tajā pašā laikā atsevišķos elementos turpinot diskursu par līdzīgiem jautājumiem, kas risināti reformas laikā – tiesu pieejamība, tiesībaizsardzības iestāžu darbība, tiesu neatkarība, nevainīguma prezumpcija u.tml. Papildus tam šobrīd nereti gan noteiktās sabiedrības grupās, gan sabiedrībā kopumā uzsvērta dialoga nepieciešamība starp ar tiesu varu saistītām institūcijām, tostarp tiesībaizsardzības iestādēm, likumdevēju un iedzīvotāju kopumu. Turklāt mūsdienu viedokļu plurālismā aktualizēta ne tikai sociāli aktīvas sabiedrības un tiesu varas un ar to saistītu pamatprincipu savstarpējā mijiedarbība un ietekme vienam uz otru, bet arī tās ietekme uz sabiedriskās kārtības un drošības stiprināšanu.

The impact of the fundamental principles related to the judiciary on a socially active, cohesive society in Latvia

The Preamble to the Constitution of the Republic of Latvia identifies justice as one of the fundamentals of a cohesive society. It is the judiciary that ensures compliance with the fundamental principles of Latvia as a state governed by the rule of law, the Constitution of the State, the principles of universal law, laws and other legal acts, as well as the protection of fundamental human rights and freedoms. The impact on society of fundamental principles related to the judiciary, such as the exclusive jurisdiction of the courts, the independence of the courts and judges, the irrevocability of judges, equality before the courts, competition and the presumption of innocence, is linked to strengthening the rule of law and the legitimacy of the judiciary, as well as public confidence in the judiciary as a branch of state power, that guarantees the rule of law, justice and human rights and freedoms. Although the basic principles relating to the judiciary were already enshrined in the laws and regulations established during the judicial reform of 1864, in practice they were adhered to in accordance with the maxims of the monarchist political administration of the time. Of course, the understanding of the basic principles of the judiciary has undoubtedly evolved, while at the same time continuing in certain elements the discourse on similar issues addressed during the reform period — access to justice, the functioning of law enforcement, the independence of the courts, the presumption of innocence, etc. In addition, the need for dialogue between justice-related institutions, including law enforcement agencies, legislator and general public, is now often emphasised both by certain groups in society and by society at large. Moreover, today's pluralism of opinion highlights not only the interaction and influence of a socially active society and the judiciary and their related guiding principles on each other, but also its impact on strengthening public order and security.

Konstitucionālā identitāte Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūrā

Konstitucionālā identitāte (neaizskaramais Satversmes kodols) nosaka konstitucionālo vērtību, principu un normu kopumu, kas raksturo Latvijas valsts un valsts iekārtas būtību. Konstitucionālā identitāte nav aizskarama – tiesiski tās elementus nevar mainīt, grozīt vai atcelt. Konstitucionālā identitāte Latvijas tiesiskajā sistēmā sākotnēji definēta tiesību doktrīnā, pēc tam akceptēta Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūrā, kā arī atspoguļota Satversmes tekstā ar Satversmes ievada (preambulas) grozījumu. Referāta mērķis ir aplūkot Satversmes tiesas un Augstākās tiesas judikatūru, kurā skarts jautājums par konstitucionālo identitāti, un sistematizēt abu tiesu judikatūrā formulētās atziņas par konstitucionālās identitātes būtību, elementiem un izmantošanu. Referāts pamatā balstīts tiesu judikatūras analizē, identificējot un sistematizējot Satversmes tiesas un Augstākās tiesas nolēmumos ietvertās atziņas par konstitucionālo identitāti. Referātā īsi tiks raksturota: (1) konstitucionālās identitātes jēdziena attīstība un izpratne Latvijas tiesiskajā sistēmā; (2) norādīti atslēgas Satversmes tiesas nolēmumi par šo jautājumu un raksturoti tajos konkretizētie konstitucionālās identitātes elementi; (3) norādīti atslēgas Augstākās tiesas nolēmumi par šo jautājumu un raksturoti tajos konkretizētie konstitucionālās identitātes elementi. Secināms, ka konstitucionālā identitāte ir Latvijas tiesiskajā sistēmā kā nerakstīts vispārējs tiesību princips pastāvošs priekšstats, ka (1) Latvijas tiesiskajā sistēmā noteikts konstitucionālo vērtību, principu un normu kopums var tikt definēts kā konstitucionālā identitāte un (2) attiecīgais konstitucionālo vērtību, principu un normu kopums tiesiski nav aizskarams (grozāms, maināms vai atceļams).

Constitutional Identity in the Case-law of the Constitutional Court and the Supreme Court

Constitutional identity, i.e., the immutable core of Latvian constitution *Satversme*, determines the set of constitutional values, principles, and norms that characterize the essence of the Latvian state and its governance system. The constitutional identity is sacrosanct, any modifications, amendments or annulment of its elements within the legal framework are prohibited. Originating in legal doctrine, the concept of constitutional identity was subsequently endorsed by the case-law of both the Constitutional Court and the Supreme Court, and later on incorporated into the *Satversme*'s text through an amendment to its Introduction (Preamble). This presentation aims to look at the Constitutional Court and the Supreme Court case-law on constitutional identity, attempting to systematize the insights regarding its nature, constituents, and application as articulated in the rulings of both courts. Employing a case law analysis, this study identifies and organizes judgments regarding constitutional identity from both courts, focusing on: (1) evolution and interpretation of constitutional identity within the Latvian legal system; (2) Constitutional Court key rulings relevant to this concept and the specified elements of constitutional identity; (3) Supreme Court principal decisions on this issue and their specific elements of constitutional identity.

The analysis concludes that constitutional identity in the Latvian legal system represents a general, overarching fundamental legal principle. It establishes that (1) a specific set of constitutional values, principles, and norms within the Latvian legal framework constitutes its constitutional identity and (2) the relevant set of constitutional elements is legally inviolable (cannot be amended, modified, repealed).

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Jānis Lazdiņš

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte
Faculty of Law, University of Latvia
janis.lazdins@lu.lv

Sociālā drošība, apdrošināšana un saliedētība

Sociāli atbildīgas valsts pamats ir sociālā drošība. Bez sociālās drošības nav iedomājama tāda vērtību neaizskaramība un garantijas kā cilvēka cieņa, taisnīgums, sociālās saliedētības veicināšana u.c. Sociāli atbildīgas valsts princips ir likts pamatā Eiropas Savienības (ES) sociālās drošības sistēmai, resp.: ES ir sociāli atbildīgu valstu savienība. Latvija ir ES dalībvalsts. Latvijas valsts sociālās drošības sistēma balstās uz sešiem pamatprincipiem, tostarp solidaritāti un sociālo apdrošināšanu. Solidaritātes un sociālās apdrošināšanas principi daudzējādā ziņā atklāj sociāli atbildīgas valsts būtību: sociāli atbildīgas valsts pastāvēšana nav iedomājama bez sociāli atbildīgiem pilsoņiem. Pārfrāzējot tikko rakstīto, sociāli atbildīgam pilsonim ir pienākumi kā pret sevi, tā arī pret sabiedrību, bet sociāli atbildīga valsts nedrīkst norobežoties no atbildības sociālo tiesību jomā it īpaši, ja šo tiesību garantijas izriet no Latvijas Republikas Satversmes. Atšķirībā no klasiskiem nodokļiem, piemēram, iedzīvotāju ienākama nodokļa, nekustamā īpašuma nodokļa, pievienotās vērtības nodokļa u.c., kuri ir aplūkojami kā solidaritātes maksājums valsts un pašvaldības budžetā ar mērķi segt valsts un pašvaldības izdevumus, valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (turpmāk – obligātās iemaksas) ir gan solidaritātes maksājums sociālajā budžetā, gan finansiāla garantija darba ienākuma zaudēšanas gadījumā sociāli apdrošinātai personai vai tās apgādībā esošai personai (turpmāk – apdrošināta persona) apdrošināta riska iestāšanās gadījumā. Obligātās iemaksas kā apdrošināšanas iemaksas sasniedz savu mērķi tikai tādā gadījumā, ja tās spēj nodrošināt apdrošinātai personai tāda apmēra finanšu (jeb pabalsta) izmaksu, kas nodrošina cilvēka cieņai atbilstošu dzīves standartu sociāli apdrošināta riska iestāšanās gadījumā. Ja tiek ignorēts šis nosacījums, nav iedomājams īstenot

solidaritāti starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem, jo apdrošināmai personai vienkārši nebūs motivācijas veikt obligātās iemaksas.

Social Security, Insurance and Cohesion

Social security is a cornerstone of a socially responsible state, it is fundamentally important for upholding such values and guarantees as human dignity, justice, and the promotion of social cohesion. The principle of a socially responsible state is central to the social security system of the European Union – a collective of socially responsible states – to which Latvia is a member of. Latvian national social security system is based on six principles, including solidarity and social insurance, which are pivotal in defining the essence of a socially responsible state. The concept of social responsibility extends to citizens as well; a socially responsible citizen is expected to fulfil obligations towards both itself and society at large. Conversely, a socially responsible state is duty-bound to protect social rights, particularly when these rights are enshrined in the Constitution of the Republic of Latvia.

Contrary to traditional taxes like personal income tax, real estate tax, and value-added tax, which serve as solidarity payments towards the state and local government budgets for covering their respective expenditures, compulsory state social insurance contributions represent both a solidarity payment to the social budget and a financial safety net for individuals (or their dependents) in the event of loss of income due to insured risks. These compulsory contributions, functioning as insurance payments, fulfil their objective only when they guarantee a payment or benefit that ensures a living standard aligned with human dignity following the materialization of a socially insured risk. Without this assurance, the solidarity between contributors and beneficiaries of social insurance services would falter, eliminating the incentive for individuals to contribute.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Daira Sergejeva

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte
Faculty of Law, University of Latvia
sergejeva@rusanovs.lv

Fiskālās politikas kolerācija ar sabiedrības uzticību valsts pārvaldei

Šajā referātā tiks aplūkoti jautājumi, kā tiek ietekmēta sabiedrības uzticība valsts pārvaldei, kas ir saistāma ar ievērojamo nodokļu slogu sabiedrības locekļiem, valsts nesaimnieciskumu un būtisko ierēdņu skaitu. Minētajā problēmlaukā tiks aplūkots noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas institūts, šā institūta instrumentalizēšana valsts fiskālo interešu īstenošanai. Nenoliedzami, ka noziedzīgi iegūta manta ir pakļaujama konfiskācijai, taču mantas konfiskācija nedrīkst būt pašmērķis fiskālās politikas realizēšanai. Referāta mērķis ir norādīt, ka tamlīdzīga valsts pieeja grauj sabiedrības uzticību gan izmeklēšanas iestādēm, tiesai, gan valsts pārvaldei kopumā.

Correlation of Fiscal Policy with Public Trust in Public Administration

This presentation will address the impact on public trust in public administration, which is linked to the significant tax burden on members of public, the mismanagement of state and the significant number of civil servants. The problem area will be the confiscation of criminally acquired property, the instrumentalisation of this institution for the implementation of the fiscal interests of the State. It is undeniable that criminally acquired property is subject to confiscation, but confiscation should not be an end in itself for the purpose of fiscal policy. The aim of this paper is to point out that such an approach by the state undermines public confidence in the investigating authorities, courts and public administration as a whole.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valsts nāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Igors Gubenko

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
igors.gubenko@lu.lv

Saliedēta sabiedrība radikālās demokrātijas perspektīvā

Referāts piedāvās saliedētas sabiedrības jēdziena analīzi no Ernesto Laklausa un Šantālas Mufas diskursa teorijas skatupunkta, problematizējot šīs teorijas pamatpremisu – “sabiedrība nepastāv”. Apskatot antagonisma un hegemonijas jēdzienu attiecības radikālās demokrātijas teorijā, Laklausa un Mufas izstrādātais teorētiskais modelis tiks pielietots, lai analizētu divus dominējošos saliedētības diskursus Latvijā, kas izriet no diviem konkurējošiem nācijas modeļiem – valstsnācijas un politiskās jeb pilsoniskās nācijas. Referātā tiks parādīts, kā, ietverot nācijas un sabiedrības saliedētības jēdzienus divās atšķirīgās ekvivalenču ķēdēs, būtiski mainās šo jēdzienu nozīme. Valstsnācijas gadījumā nācija tiek skatīta kā etnokulturāla kopiena, kuras atvērtība, lai gan deklarēta politikas dokumentos, tiek ierobežota ar juridiski noteiktu etnisko piederību. Tikmēr politiskās jeb pilsoniskās nācijas jēdziens orientēts uz plašākas un iekļaujošākas kopienas veidošanu. Šādā kopienā, kura Latvijā pastāv tapšanas procesā, etniskās piederības komponente reducēta uz latviešu valodu un kultūru, padarot iekļaušanos nācijā pieejamu ikvienam, kas ir gatavs tās apgūt.

A Cohesive Society from the Perspective of Radical Democracy

This paper presents analysis of the concept of a cohesive society through the lens of Ernesto Laclau’s and Chantal Mouffé’s discourse theory, challenging its fundamental assertion that “society does not exist.” By examining the relationship between the concepts of antagonism and

hegemony in radical democratic theory, the theoretical model developed by Laclaus and Muff will be applied to analyse the two dominant discourses of cohesion in Latvia, which stem from two competing models of the nation – the state nation and the political or civic nation. The presentation will show how the inclusion of the concepts of nation and societal cohesion in two different chains of equivalences fundamentally changes the meaning of these concepts. In the case of the state nation, the nation is seen as an ethno-cultural community whose openness, although declared in policy documents, is limited by a legally defined ethnicity. Meanwhile, the concept of political or civic nation is oriented towards building a broader and more inclusive community. In such a community, which exists in the making in Latvia, the ethnic component is reduced to the Latvian language and culture, making inclusion in the nation accessible to anyone who is willing to learn them.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valsts nāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Kritiskās domāšanas ietekme uz sabiedrības saliedētību

Bieži nekritiski pieņem, ka kritiskā domāšana veicina sabiedrības saliedētību. Šis pieņēmums ir neiztaujāts un balstās pieņēmumā, ka abas parādības – kritiskā domāšana (sabiedrība, kurā izplatītas un attīstītas prasmes, kas balstās izkoptā kritiskā domāšanā, piemēram, medijpratība) un sabiedrības saliedētība ir vērtības, kuras jāattīsta un jāattīsta mūsdienu demokrātiskā sabiedrībā. Tomēr prakse apliecina, ka starp šīm vērtībām ir noteiktas pretrunas, kuras jāņem vērā, izvirzot šos mērķus un ieguldot dažādus sabiedrības resursus šo mērķu sasniegšanā.

The Impact of Critical Thinking on Social Cohesion in Latvia

The prevailing belief that critical thinking inherently fosters social cohesion is frequently accepted without scrutiny. This viewpoint rests on the premise that both critical thinking – a society characterized by the widespread and advanced skills like media literacy – and social cohesion are indispensable values within a modern democratic society. However, practice shows that there are contradictions between these ideals, which must be carefully considered when establishing objectives and allocating societal resources towards their implementation.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsti, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Kaspars Lielgalvis

Mākslas centrs "Totaldobže"
Art Centre "Totaldobže"
kaspars@melnaiscaurums.lv

Atvērtās zinātnes un koprades prakse sabiedrības saliedētības ierosināšanā

Projektā atvērtās zinātnes un koprades pieejas izmantojuma galvenais mērķis ir veicināt tiešu un praktisku pētnieku un sabiedrības iesaistīšanos. Tas ietver virkni secīgi organizētu aktivitāšu kompleksu trijos posmos, lai iedrošinātu, savienotu un atbalstītu apkaimju iedzīvotājus nolūkā panākt jaunu aktivitāšu piedāvājuma rašanos, veicināt komūnas veidošanos, palīdzēt atrast līdzīgi domājošos, radīt jaunas socializēšanās iespējas, kā arī praktiski pētīt izmēģināto aktivitāšu efektivitāti, sabiedrības atsaucību un novērot iespējamās šķēršļus, problēmas un robežas.

Open Science and Co-Creation Practices for Fostering Social Cohesion

The primary goal of employing open science and co-creation methodologies in this project is to facilitate direct, hands-on interaction between researchers and the public. The strategy encompasses a sequence of activities organized into three phases, designed to engage, unite and support community members. The activities aim to explore new initiatives, promote community engagement, assist in connecting individuals with common interests, create additional opportunities for social interaction, and practically assess the effectiveness of the pilot initiatives. This approach seeks to gauge public reaction and identify potential obstacles, challenges, and limitations.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Valsts valoda kā simbols un instruments sabiedrības saliedētībai jeb kā neatkārtot kļūdas Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijā

Valodas politikas pamatprincipu īstenošana ir iespējama tikai tad, ja sabiedrības apziņā vienā virzienā darbojas divi galvenie mehānismi – normatīvie akti valodas jomā un reālā valodas uzvedība. Valodu konkurences situācijai Latvijā ir iezīmes, kas liek īpaši uzsvērt skaidru un precīzu juridisku instrumentu nepieciešamību, jo brīvā tirgus vai personiskās izvēles principu piemērošana nenodrošinātu ne tikai latviešu valodas prioritāti, bet arī tās noturību. Latvijas Republikas Satversme, Valsts valodas likums, citi likumi un tiem pakārtotie zemāka līmeņa normatīvie akti iezīmē skaidrus noteikumus valodu lietošanai. Valsts valodas instrumentālās funkcijas nodrošināšanai tie uzskatāmi par adekvātiem un pietiekamiem. Bet ar likumiem un atbildības noteikšanu par to neievērošanu vien nevar nodrošināt valsts valodas integratīvo funkciju resp. latviešu valodai labvēlīgu sabiedriskās domas veidošanu un lingvistiskās attieksmes maiņu. Ne faktiskais valodas lietojums Latvijā, ne sabiedrības lingvistiskā attieksme pilnībā neatbilst vienotas sabiedrības modelim, kurā valstiskā un pilsoniskā identitāte attīstās uz kopīgas oficiālās valodas pamata. Raksturīgākās problemātiskās valodas situācijas iezīme ir krievu valodas dominēšana neformālajās valodas lietojuma jomās saziņā ar rusofoniem un latviešu un krievu valodas paralēllingvisms (divu valodu lietojums) informatīvos materiālos un apkalpojošajā sfērā. Šādas valodas politikas pamatnostādņēm neatbilstošas prakses ģenēze ir izskaidrojama gan no vēsturiskā, etnodemogrāfiskā un ģeopolitiskā skatpunkta, tomēr nav noliedzama arī kļūdainu risinājumu ietekme sabiedrības integrācijas koncepcijā. Šajā situācijā izšķirīga nozīme būs ne tikai latviešu lingvistiskajai uzvedībai, kas neatbilst valstnācijas pārstāvju atbildībai par

valodas pastāvēšanu, bet arī reālajai situācijai atbilstošas valodu hierarhijas pozicionēšanai sabiedrības saliedēšanas pamatnostādņēs.

The Official State Language as a Symbol and Tool for Social Cohesion, or How Not to Repeat Mistakes in the Concept Document of Integration of Latvian Society

Implementation of basic principles of language policy hinges on the alignment of two key mechanisms of public consciousness: language legislation and actual language usage. In Latvia, the dynamics of language competition emphasizes the critical need for clear and precise legal framework. Relying solely on the principles of free market or personal choice fails to secure not only the predominance, but also enduring viability of the Latvian language. The Constitution of the Republic of Latvia, the State Language Law, along with other legislative documents and subordinate normative acts, establish explicit guidelines for language usage, deemed adequate and comprehensive for the functional role of the state language. However, legislation and the enforcement of penalties for non-adherence are insufficient to foster the integrative role of state language, namely, cultivating public endorsement for the Latvian language and transforming linguistic attitudes. The linguistic landscape in Latvia, along with the societal attitudes towards language, does not fully align with the vision of a cohesive society where national and civic identities are fostered through a shared official language. This discord is highlighted by the prevalence of Russian in informal communication with Russian speakers and the concurrent use of Latvian and Russian in informative materials and the service industry. The emergence of these practices, which diverge from the intended language policy, can be attributed to historical, ethno-demographic, and geopolitical factors, alongside the impact of inadequate social integration strategies. In this context, the linguistic behaviour of Latvians, which fall short of the state representatives' duty to uphold the language, and the establishment of a language hierarchy in social cohesion policies that reflects the actual scenario, are crucial.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valsts nāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Marta Valdmane

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
marta.valdmane@lu.lv

Valoda un kopiena: valodas vienojošais un šķeļošais spēks

Valoda tās dažādajās funkcijās, īpaši sociālajā funkcijā, spēj sabiedrību gan vienot, gan šķelt. Lingvistiski un diskursīvi tā veido cilvēku sociālo un subjektīvo realitāti, iedibinot un uzturot noturīgus priekšstatus par sevi un sociālajām grupām. Piemēram, cieņpilnas vai pejoratīvas valodas lietojums attiecībā uz kādu sociālo grupu ietekmē tai piederīgo cilvēku pašuztveri un veicina vai grauj sociālās saites. Referāta mērķis ir, pievēršoties kopienas filosofiskajiem aspektiem un valodas teorijai un praksei, noteikt mehānismus, ar kuriem pastāv valodas spēja cilvēkus vienot kopībā un potenciālu vai šķelt aktuālu kopību.

Language and Community: The Unifying and Divisive Power of Language

Language, with its multifaceted roles, especially in its social dimension, possesses the dual capacity to both unite and divide societies. It plays a pivotal role in linguistically and discursively constructing people's social and personal realities, fostering stable conceptions of individual and group identities. The impact of language extends to shaping perceptions through the deployment of respectful or derogatory terms towards social groups, thereby influencing their self-view and either fostering or fracturing social cohesion. This research aims to explore the mechanisms through which language can both consolidate unity within communities and instigate division. It delves into the philosophical aspects of community and examines both the theoretical and practical aspects of language use.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnaģiju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Mārtiņš Priedols

Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte
Faculty of Education Sciences and Psychology, University of Latvia
martins.priedols@lu.lv

Saistība starp psiholoģisko noturību, garīgo veselību, medijpratību un saliedētu, pilsoniski aktīvu sabiedrību

Saliedētu un pilsoniski aktīvu sabiedrību lielā mērā ietekmē psiholoģiskā noturība, garīgā veselība un mediju lietotprasme – faktori, kas ir cieši saistīti ar sociālo dinamiku. Izturībai jeb spējai atgūties no nelabvēlīgiem apstākļiem ir būtiska nozīme ne tikai individuālā līmenī, bet arī sabiedrības dinamikas veidošanā. Tas rada labvēlīgu vidi sabiedrības saliedētībai, kurā dominē savstarpējs atbalsts un optimistisks skatījums uz problēmu risināšanu. Turklāt izturēspējas un sabiedrības saliedētības mijiedarbība uzsver to savstarpējo atkarību. Lai gan garīgā veselība ir izmērāma ar objektīviem datiem, piemēram, slimību diagnozēm, bieži vien ir problēmas ar precīzu datu sniegšanu, jo par pašidentificētām problēmām tiek ziņots pārāk maz. Šī plaisa starp pašnovērtējumiem un klīniskajiem novērtējumiem norāda uz sabiedrības garīgās veselības stāvokļa novērtēšanas sarežģītību. Plašsaziņas līdzekļu lietotprasme un kritiskā domāšana vēl vairāk sarežģī šo situāciju. Lai gan indivīdi var ziņot par augstu medijpratības līmeni, Latvijā veikts pētījums atklāja, ka tikai neliela procentuālā daļa spēj objektīvi izvērtēt informāciju, kas norāda uz ievērojamu plaisu starp uztverto un faktisko medijpratības prasmju līmeni. Šī neatbilstība uzsver nepieciešamību pēc pastiprinātām plašsaziņas līdzekļu lietotprasmes uzlabošanas intervencēm, jo īpaši jauniešu vidū, kuri izrāda lielāku pārliecību par savām spējām atpazīt dezinformāciju. Sabiedrības saliedētībai un pilsoniskajai līdzdalībai ir izšķirīga nozīme mijiedarbībā starp noturību, garīgo veselību un plašsaziņas līdzekļu lietotprasmi. Tomēr pētniecībā un politikas veidošanā šīs sakarības bieži vien netiek ņemtas vērā, tāpēc tām ir jāpievērš lielāka uzmanība un jārikojas mērķtiecīgāk.

Risinot šos savstarpēji saistītos aspektus ar mērķtiecīgu, uz pierādījumiem balstītu politiku, ir iespējams veidot noturīgāku, saliedētāku un aktīvāk iesaistītu sabiedrību.

Relationship Between Resilience, Mental Health, Media Literacy and Cohesive, Civically Active Society

A cohesive and civically engaged society is deeply influenced by psychological resilience, mental health and media literacy, factors that are intertwined with social dynamics. Resilience, or the ability to recover from adversities, plays a crucial role not only at individual level but also in shaping community dynamics. This creates a nurturing environment for societal cohesion, where mutual support and optimistic outlook on facing challenges are prevalent. Moreover, the reciprocal nature of resilience and societal cohesion underscores their interdependency. Mental health, while measurable through objective data like illness diagnoses, often encounters challenges in accurate reporting due to underreporting of self-identified issues. This gap between self-reported and clinical assessments points to the complexity of measuring societal mental well-being. Media literacy and critical thinking further complicate this landscape. Although individuals may report high levels of media literacy, a study in Latvia revealed that only a small percentage could impartially evaluate information, highlighting a significant gap between perceived and actual media literacy skills. This discrepancy emphasizes need for enhanced media literacy interventions, particularly among the youth, who exhibit a higher confidence in their ability to discern misinformation. The interaction between resilience, mental health, and media literacy is pivotal for societal cohesion and civic engagement. Yet, these relationships are often overlooked in research and policy-making, necessitating more focused attention and action. By addressing these intertwined aspects through targeted, evidence-based policies, it is possible to build a more resilient, cohesive, and actively engaged society.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnačiju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Tomasz Kasprzak

University of Silesia in Katowice (Institute of Sociology)
tomasz.kasprzak@us.edu.pl

The emergence of disability activism in Latvia: civil society and academia

Latvia, like the other Baltic countries, had a relatively strong civil society in the interwar period. Under communist rule civil society was totally crushed, but in the late 1980s and early 1990s there was a tremendous level of activism in the popular movements for independence. Disability movements in the post-socialist region (also in Latvia) started together with the rebirth of civil society in the early 1990s. These movements quickly developed into national non-governmental umbrella organizations. Latvia did vary in terms of their political, cultural and educational structures and practices, which also has ramifications for how disability activism, organizations, researchers act in the disability act in the disability field. This presentation aims to investigate the relation between academic disability research and disability activism in Latvia and their influence on disability policy. I will first overview the emergence of disability activism and discuss the changing role of researchers in the disability field in Latvia. To understand the relation between the level of development of civil society and organizations both of and for persons with disabilities (further – disability organizations) and the role of academic research I will describe the peculiarities of Latvian society and, finally I will present findings from the experts' research and quantitative content analysis of academic texts. Like every social movement, the Disability Rights Movement needed critical analysis of the social problems it was addressing. This need enhanced the development of their own scholars who often represented the community of persons with disabilities and also worked in academic institutions.

Invaliditātes aktīvisma veidošanās Latvijā: pilsoniskā sabiedrība un akadēmiskā vide

Latvijā, tāpat kā citās Baltijas valstīs, starpkaru periodā bija samērā spēcīga pilsoniskā sabiedrība. Komunistiskā režīma laikā pilsoniskā sabiedrība tika pilnībā apspiesta, bet 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā bija vērojams milzīgs aktivitātes līmenis tautas kustībā par neatkarību. Invaliditātes kustības postsociālisma reģionā (arī Latvijā) sākās līdz ar pilsoniskās sabiedrības atdzimšanu 90. gadu sākumā. Tās ātri kļuva par nacionālām nevalstiskām apvienībām. Latvijā tās gan atšķīrās politisko, kultūras un izglītības struktūru un prakses ziņā, kas arī ietekmē to, kā personu ar invaliditāti aktīvisms, organizācijas, pētnieki darbojas invaliditātes jomā. Šīs prezentācijas mērķis ir aplūkot saikni starp akadēmisko invaliditātes pētniecību un invaliditātes aktīvismu Latvijā un to ietekmi uz invaliditātes politiku. Vispirms apskatīšu invaliditātes aktīvisma rašanos un iztirzāšu pētnieku mainīgo lomu invaliditātes laukā Latvijā. Lai izprastu saikni starp pilsoniskās sabiedrības un gan personu ar invaliditāti, gan personu ar invaliditāti organizāciju (turpmāk – personu ar invaliditāti organizācijas) attīstības līmeni un akadēmisko pētījumu lomu, raksturošu Latvijas sabiedrības īpatnības un noslēgumā iepazīstināšu ar ekspertu pētījuma un akadēmisko tekstu kvantitatīvās satura analīzes rezultātiem. Kā ikvienai sociālajai kustībai, arī kustībai par personu ar invaliditāti tiesībām bija nepieciešama tās risināto sociālo problēmu kritiska analīze. Šī nepieciešamība veicināja to zinātnieku attīstību, kuri bieži pārstāvēja personu ar invaliditāti kopienu un arī strādāja akadēmiskajās institūcijās.

The research results will be presented on the basis of the research project "Involvement of the movement of people with disabilities in monitoring the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Latvia" financed by the University of Silesia in Katowice (2023-2024).

Līga Feldmane

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
lj06069@lu.lv

Sociāli telpiskie aspekti sabiedrības saliedētības izpētē

Prezentācijas mērķis ir iepazīstināt ar plānotajām aktivitātēm VPP projektā “Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012-2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)”, kas saistītas ar divām sociāli ģeogrāfiskām perspektīvām – jaunpienācēju integrāciju laukos un vietējās sabiedrības attieksmi pret ārvalstu studentiem Latvijā. Līdzšinējie pētījumi liecina, ka jaunpienācēji laukos, kam ir būtiska nozīme teritorijas attīstībā, pārcelšanās procesā nereti sastopas ar dažādiem izaicinājumiem, kas saistīti ar vietējās kopienas kritisku attieksmi pret tiem. Tādēļ pētījuma ietvaros paredzēts pievērsties šai problemātikai. Papildus aizvien biežāk publiskā telpā tiek runāts par darbaspēka trūkumu un nepieciešamību piesaistīt darbaspēku no ārvalstīm, kā arī veicināt ārvalstu studentu integrāciju darba tirgū. Pētījuma ietvaros ar iedzīvotāju aptaujas palīdzību paredzēts noskaidrot vietējās sabiedrības attieksmi pret ārvalstu studentiem un gatavību integrēt tos vietējā sabiedrībā.

Socio-Spatial Aspects in the Research on Social Cohesion

The presentation aims to highlight the forthcoming endeavours of the NRP project “Vectors of Societal Cohesion,” focusing on two socio-geographical dimensions: the integration of newcomers in rural regions and the local community’s perception of foreign students in Latvia. Prior research indicates that newcomers, crucial for regional development, often encounter resettlement obstacles stemming from the local community’s sceptical views towards them. Therefore, this study aims to address these

issues. Furthermore, amidst escalating discussions on labour shortage and the imperative to attract overseas labour, including the need to facilitate the integration of foreign students into the workforce, this research will employ a local population survey. The objective is to measure local community's attitude towards foreign students and their readiness to welcome and integrate these students.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Igors Šuvajevs

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
igors.suvajevs@lu.lv

Atmiņu teātris (pārklājatmiņas un aizstājidentitātes)

Noderīgs līdzeklis var būt nojēgums par pārklājatmiņām – vēlākiem veidojumiem, kas uzklājas tam, ko atceras saistībā ar notikušo vai nenotikušo. Pārklājatmiņās ievērpjas tagadējās, aktuālās varas spēles, konjunktūra, fantāzijas, vēlmes, bailes u. tml. Tās var būt iestāstītās atmiņas par nebijušo vai vēlamo, faktiski notikušā atvairīšanas forma. Atmiņa nepastāv tīrā veidā – nedz individuāli, nedz kolektīvi. Atmiņa kā atcerēšanās paredz aizmiršanu, un vienlīdz svarīgi ir abi procesi. Var gadīties, ka (dažkārt) aizmiršanas apzināšanās pat ir svarīgāka, jo ļauj fiksēt apspiesto un izstumto, skaidrot faktiski piedzīvoto un pārdzīvoto. Izstumtais var modificētā, transformētā veidā atkārtoties. Savukārt memorētais – atcerēšanās procesā producētais, sastāstītais – var nokļūt pretrunā ar atmiņā fiksēto – to, kas laiku pa laikam atgādina par sevi neskaidrās atgādās. Turklāt atmiņas nevis vieno, bet šķir, atvieno. Memorētā atmiņa to tiecas mazināt, tomēr principā ir otrēja, racionalizēta vienošanas forma. Pārklājatmiņas ir sajūgtas ar aizstājidentitāti, kuru raksturo centieni neatpazīt un neatzīt savu vēsturisko patību un tās tapšanu. Aizstājidentitātes ļauj veidoties klusēšanas un noklusēšanas zonām. Identitāte ietver pielīdzināšanos un identificēšanos, libidinālu kopības saistību (lielākoties ar vadoni, iedomātu misiju u. tml.). Dominējot pārklājatmiņām, paštapšanas neapzinātība un kādreizējā atkārtosšanās iespējamība tikai pastiprinās. Šādi tiek izjaukts arī atmiņas darbs. Atmiņas darba neveikšana nodrošina izkļaušanu un izvairīšanos no atbildības. Šķiet, ka Latvijā dominē viktimoloģiskās atmiņas, viktimoloģiskā vēsture. Tās nodrošina izkļaušanu, “ērtās okupācijas”, “sodomātās trimdas” izmantošanu utt. Šādi kļūst iespējams darboties psihopātiskām personām uz visdažādākajām skatuvēm un

veikt anulēšanu. Aizmiršanai ir divēja nozīme: ne tikai neatcerēšanās, bet arī liegšana nelietīgi lietot to, ko atceras.

Theatre of Memories (Overlapping Memories and Substitute Identities)

The concept of overlapping memories, which are later perceptions superimposed on past events, whether they occurred or not, emerges as a potent analytical tool. These overlays are influenced by the current milieu, including power dynamics, social conditions, personal fantasies, desires, and fears. They can represent a collective memory of events that never occurred or of yearned-for outcomes, serving as a mechanism to negate what has actually happened. Memory, both individual and collective, does not exist in an unadulterated form. Remembering inherently involves forgetting, with both processes holding equal significance. At times, recognizing what has been forgotten becomes crucial, enabling us to acknowledge the repressed and the omitted, and to make sense of our real experiences and narratives. The re-emergence of the excluded in altered forms challenges the established memory, which sporadically resurfaces through vague recollections. Contrary to unifying, memories often serve to divide and disassociate. The concept of memorised memory attempts to counteract this fragmentation through a secondary, rationalised effort at unity. However, overlaid memories intertwine with a substitute identity, marked by a refusal to acknowledge one's historical identity and its formation. These substitute identities create spaces for silence and concealment, involving processes of assimilation and identification, often tied to a community's libidinal connections, such as allegiance to a leader or a collective mission. Dominance of overlapping memories exacerbates the disconnection from self-awareness and increases the likelihood of repetitive patterns, disrupting the essential task of memory work. Avoiding this work facilitates evasion and shirking of responsibility. In Latvia, victimological memories and narratives predominate, offering an escape through the embrace of narratives like the "comfortable occupation" or "imaginary exile," thereby enabling psychopathic behaviours and the erasure of

accountability. Forgetting thus carries a dual implication: it signifies not only the absence of recall, but also the deliberate avoidance of engaging with remembered events in a meaningful way.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Ginta Elksne, Maija Krūmiņa

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
ginta.elksne@lu.lv; maija.krumina@lu.lv

Nacionālās mutvārdu vēstures krājums kā resurss Latvijas iedzīvotāju identitātes un vērtību izpētē

Nacionālās mutvārdu vēstures (NMV) arhīva krājums (dibināts 1992. gadā LU Filozofijas un socioloģijas institūtā) ar vairāk nekā 4800 dzīvesstāstu intervijām ir viens no apjomīgākiem skaņu ierakstu arhīviem Eiropā un Latvijā vienīgais šāda veida biogrāfisko atmiņu apkopojums. Referātā tiks aplūkots, kā krājuma avotu – dzīvesstāstu – analīze ļauj pētīt etniskās piederības, reliģijas un dzīvesvietas lomu identitātes konstruēšanā un vērtību izpausmēs. Stāsta valoda, komunikācijas modeļi, biogrāfiskā un kolektīvā atmiņa, kultūras tradīcijas dzīvesstāstos ir savstarpēji saistītas un strukturētas. Tādējādi dzīvesstāsti kā kultūras vēstījumi, kas tapuši radošā procesā, atklāj gan stāstītāja individuālo raksturu, gan stāstā ietvertos kultūras resursus, vērtības, etniskās un starpetniskās idejas. Tie atklāj arī kolektīvās atmiņas atbalsis un kopīgās nacionālās identitātes iezīmes, kas spēj vienot (vai šķelt) valsts iedzīvotājus.

National Oral History Archive as a Resource for Researching Identity and Values of Latvian Population

The National Oral History (NOH) archive (established in 1992, at the Institute of Philosophy and Sociology of the University of Latvia) boasts over 4,800 life story interviews, making it one of the largest sound recording archives in Europe and the sole repository of biographical memoirs in Latvia. This paper will delve into how analysing these life stories can shed light on the influence of ethnicity, religion, and place of residence in shaping personal identities and the articulation of values. The narratives reveal the intricate weave of language, communication patterns, personal and shared memories, and cultural traditions within life stories. Consequently, these stories serve as cultural texts, generated through a creative process, that reflect the individuality of the narrator as well as the cultural heritage, values, ethnic relations, and inter-ethnic perceptions they embody. Furthermore, they echo aspects of collective memory and identify common threads of national identity that have the power to either unite or divide the population.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Apdraudētais vairākums un pašpietiekamā minoritāte: integrācijas politikas galveno virzienu analīze Latvijā

Sabiedrības integrācijas politikas īstenošanas un nācības veidošanas procesi Latvijā laika periodā no 1989. līdz 2023. gadam ir raksturojami no dažādu konceptuālu skatījumu viedokļa. Šajā referātā teorētiskais skatījums uz īstenoto politiku balstās latviešu apdraudētības fenomena un ar to saistītās īstenotās politikas analīzē. 1990. gadu etnisko grupu situācijas raksturošanai pēc valsts neatkarības atgūšanas lielā mērā ir izmantojama Kanādas profesores Marijas Makandrju (McAndrew, 2013) piedāvātā teorētiskā pieeja Beļģijas, Katalonijas, Kvebekas un Ziemeļīrijas gadījumā izpētē, kur viņa aplūko dažādu grupu attiecības dihotomijā “apdraudētais vairākums” un “pašpietiekamā minoritāte” (fragile majority, strong minority). Līdzīgu dalījumu valodas lietojumu analīzē piedāvā arī somu valodniece Tūve Anita Skutnabb-Kangas (Skutnabb-Kangas, 1994). Viņa analīzē situācijas, kur vērojama majorizēta mazākumtautību valoda (mazākumtautības valoda ar vairākuma valodas spēku) un minorizēta vairākuma valoda (vairākuma valoda, kurai nepieciešama aizsardzība). 1990. gadu Latvijā krievu valodas lingvistiskā pašpietiekamība bija novērojama visās lielākajās Latvijas pilsētās – Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Ventspilī, Jelgavā un Jūrmalā. Savukārt, latviešu valoda bija it kā vairākuma valoda, kurai vienlaikus nepieciešama aizsardzība, kā tas parasti ir apdraudētām minoritāšu valodām. Valsts īstenotā politika 90-tajos gados bija vērsta uz to, lai mainītu šo valodas hierarhiju, kas bija nostiprinājusies PSRS laikā, un stiprinātu latviešu valodu. Uz to bija vērsti visi galvenie integrācijas jomā pieņemtie likumi: Pilsonības likums, 1994;

Izglītības likums, 1998; Valsts valodas likums, 1999. Īstenotās sabiedrības integrācijas politikas rezultāti šajos trīs galvenajos integrācijas politikas virzienos (pilsonības politika; valodas politika; mazākumtautību izglītības politika) atklāj, ka mērķis stiprināt latviešu valodas pozīcijas ir lielā mērā sekmīgi īstenots, jo ir uzlabojies gan latviešu valodas zināšanu pašvērtējums Latvijas iedzīvotāju vidū, gan arī būtiski uzlabojušās mazākumtautību jauniešu latviešu valodas zināšanas. Ir arī būtiski samazinājies nepilsoņu īpatsvars Latvijā (no 27% līdz 9%), kā arī notiek pāreja uz izglītību tikai valsts valodā. Vienlaikus sabiedrībā vērojamas atsvešinātas un pret valsti negatīvi noskaņotas iedzīvotāju grupas, kas ir aktuālie sabiedrības integrācijas jautājumi šobrīd.

The Fragile Majority and the Self-Sufficient Minority: Analysis of the Main Directions of Integration Policy in Latvia

The policy of social integration and nation-building in Latvia from 1989 to 2023 offers a rich field for analysis from various conceptual perspectives. This presentation adopts a theoretical viewpoint grounded in the analysis of the phenomenon of Latvian cultural and linguistic endangerment and the related policy responses. The framework, largely inspired by the work of Canadian Professor Mary McAndrew (2013), who investigated the dynamics between different ethnic groups in contexts like Belgium, Catalonia, Quebec, and Northern Ireland under the ‘threatened majority’ vs. ‘self-sufficient minority’ dichotomy, aptly applies to Latvia’s situation post-independence in the 1990s. Similarly, Finnish linguist Tuve Anita SkutnabbKangas (1994) provides valuable insights into the dichotomy between majorised minority languages and minoritised majority languages, relevant to Latvia’s linguistic landscape.

In the 1990s, the Russian language demonstrated a level of self-sufficiency in all major Latvian cities such as Riga, Daugavpils, Rēzekne, Liepāja, Ventspils, Jelgava and Jūrmala, positioning Latvian as a majority language that nonetheless requires protection akin to endangered minority languages. The state policies of that time aimed to reverse the Soviet-era language hierarchy, bolstering the Latvian language through key integration

laws: the Law on Citizenship (1994), the Law on Education (1998), and the Law on the State Language (1999). Outcomes of these policies in citizenship, language, and minority education have significantly strengthened the position of Latvian language, evidenced by improved self-reported language proficiency among Latvians and enhanced Latvian language skills among minority youth. Furthermore, the proportion of non-citizens in Latvia has markedly decreased from 27% to 9%, with a notable trend towards education exclusively in the official language. Despite this success, challenges persist and the current social integration issues are, for instance, societal segments that remain alienated or harbour negative sentiments towards the state.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Kitija Mirončuka

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
kitija.mironcuka@lu.lv

Saliedēta sabiedrība kā iekļaujoša sabiedrība? Identitātes vērtības un rasisms

Saliedētas sabiedrības pamatīpašības šķietami ir kopīgas piederības un vienotas identitātes izjūta. Tomēr gan multikulturālisma, gan etniskās dažādības, gan pieaugošās migrācijas iespaidā, ir manāms, ka integrētas jeb iekļaujošas sabiedrības viens no būtiskākajiem šķēršļiem ir Cita (citādā) pieņemšana. Uzņemot Citu, vai tas tiek īstenots ar citādā integrēšanu, iekļaušanu sabiedrībā, vai pielāgošanos cita sabiedrībai, šķietami tiek uzlikta papildus atbildība saliedētajai sabiedrībai. Iespējams, pamats nepieņemšanai un izrietošiem stereotipiem un aizspriedumiem ir nevis nepieciešami nevēlēšanās pieņemt citus savā sabiedrībā, bet gan bailes no papildus pienākumiem mainīt savas sabiedrības identitāti, implicētās vērtības un dzīves ritmu. Referātā tiks aplūkots, kādos gadījumos saliedēta sabiedrība ir iekļaujoša sabiedrība, un vai stereotipi un aizspriedumi, kas mēdz pāraugt plašākās rasistiskās attieksmēs, ir izskaužami.

Is Cohesive Society an Inclusive Society? Identity Values and Racism

The fundamental traits of a cohesive society are often identified as a shared sense of belonging and identity. Yet as a result of multiculturalism, ethnic diversity and increased migration it becomes apparent that one of the major challenges to achieving an integrated or inclusive society lies in the acceptance of the 'Other'. This acceptance, whether realized through integration, societal inclusion, or the adaptation of society to accommodate the 'Other', seemingly places an extra burden on the fabric of a cohesive society. It's possible that the root of non-acceptance, along with

ensuing stereotypes and prejudices, is not an inherent reluctance to welcome others, but rather a concern over the additional responsibilities that come with altering one's social identity, underlying values, and lifestyle rhythms. This paper will explore the conditions under which a cohesive society becomes an inclusive one, and examine whether it is possible to eliminate stereotypes and prejudices that may evolve into broader racist attitudes.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.

Rihards Kūlis

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia
rihards.kulis@lu.lv

“Krievu pasaules” koncepcija kā impērisma ideoloģija

Idejiski un pamatvērtību orientācijās saliedētas sabiedrības veidošana ir viens no Latvijas valsts celtniecības galvenajiem uzdevumiem. Vērā ņemams šķērslis šā uzdevuma īstenošanā varētu būt Krievijas veiktā impēriskā propaganda, kas īpaši orientēta uz Latvijas krieviskas izcelsmes iedzīvotājiem. Turpmākajā Krievijas ideoloģijas (vēsturiskās un mūsdienu) analizē centīsimies argumentēti apstiprināt pamattēzi: Krievijas agresīvā darbība arī mūsdienu pasaulē sakņojas gadsimtos kultivētajā militarismu glorificējošā tradīcijā un dominējošajās kultūras orientācijās. Lai noskaidrotu Krievijas militarisma iespējamo saistību ar kultūru, jāveic padziļināta kultūras kā sociāla fenomena analīze, būtu jāmeklē tādas vēsturiski dominējošās kultūras struktūras, kas atklāj etnosa pasaules redzējuma un domāšanas īpatnības noteiktā laika periodā (nepiedēvējot šīs īpatnības jebkuram atsevišķam individam vai sociālajai grupai), t. i., ir jāatklāj specifiskās Krievijas kultūras konstances, kā arī jāpēta tās pamatjēdzienu vēsture.

The Concept of the “Russian World” as an Ideology of Imperialism

Fostering a society that shares common ideas and fundamental values stands as a crucial aspect of the Latvian state-building efforts. A major challenge to achieving this unity is the influence of Russian imperial propaganda, which notably targets the Latvian population of Russian origin. In the analysis of Russian ideology – both historical and contemporary – we aim to support the central argument that Russia’s aggressive stance in

modern global world is deeply intertwined with a longstanding tradition of militarism exaltation and prevailing cultural norms. To understand whether Russian militarism stems from culture, it is essential to conduct a comprehensive analysis of a culture as a social phenomenon. This involves identifying the historically dominant cultural frameworks that illuminate the unique perspectives and thought processes of the ethnic group during various historical periods. This approach does not ascribe these characteristics to any individual or specific social group but seeks to uncover the enduring cultural constants within Russian culture and examine the evolution of its core concepts.

Referāts sagatavots ar VPP projekta "Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012–2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024–2025)" (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) atbalstu.